

Copyright © Ilie Rad
Copyright © TRITONIC 2012 pentru ediția prezentă.

EDITAT CU SPRIJINUL AUTORITĂȚII NAȚIONALE
PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din
carte.

TRITONIC

Str. Coacăzilor nr. 5, București
e-mail: editura@triton.ro
tel./fax.: +40.21.242.73.77
www.triton.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
RAD, ILIE

Obiectivitatea în jurnalism / Ilie Rad
Tritonic, 2012
ISBN: 978-606-8320-98-4

Coperta: ALEXANDRA BARDAN
Desene copertă și interior: KÖNCZEY ELEMÉR
Redactori: BOGDAN HRIB
Tehnoredactor: DAN MUȘA
Comanda nr. 59 / noiembrie 2012
Bun de tipar: noiembrie 2012
Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul
scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii
dreptului de autor.

Tiraj: 500 ex.
Preț: 35 lei

Ilie Rad
(editor coordonator)

OBIECTIVITATEA ÎN JURNALISM

t...
TRITONIC

CUPRINS

Ilie Rad, <i>Argument</i>	7
I. Texte fundamentale	11
Andrei Pleșu, <i>Despre obiectivitate în jurnalismul românesc</i>	13
II. Studii și eseuri	41
Iulia Badea-Guérîtée, <i>Obiectivitatea, o dictatură a bunului gust (cu repercusiuni asupra imaginii presei românești în străinătate)</i>	43
Monica Ghiurco, <i>Mijloace de obiectivare a discursului jurnalistic în mediul on-line și off-line</i>	55
Mihail Guzun, <i>Obiectivitate sau transparență?</i>	69
Lucian Ionică, <i>Obiectivitate și corectitudine în știrile TV</i>	83
Nicolae Melinescu, <i>Obiectivitatea – între informație și opinie</i>	91
Vlad Mixich, <i>Obiectivitate însângerată</i>	107
Viorel Nistor, <i>În căutarea obiectivității pierdute</i>	113
Mircea Popa, <i>Presă și „obiectivitate” în viața Universității clujene, în perioada instaurării comunismului</i>	131

Sorin Preda, <i>Genurile jurnalistice: obiectivitatea și criteriul subiectivității piramidale</i>	147
Adrian Dinu Rachieru, <i>Despre obiectivitate în jurnalismul cultural. Dosarul unei idei: protocronismul românesc</i>	157
Ilie Rad, <i>Cauzele subiectivității din jurnalismul românesc</i>	175
Adriana Săftoiu, <i>Obiectivitatea - greu de atins!</i>	181
Gheorghe Săsărman, <i>Obiectivitatea față cu impostura</i>	189
Lucian-Vasile Szabo, <i>Obiectivare, reguli și polemici</i>	199
Robert Turcescu, <i>Obiectivitatea în jurnalism: o, ce vorbe minunate!</i>	219
Tudor Vlad, <i>Obiectivitate, neutralitate, imparțialitate, credibilitate: categorii deontologice ale mass-mediei actuale?</i>	227
Monica Zvirjinschi, <i>Instrumentele obiectivității</i>	235
III. Dezbateri	249
Cristian Dogaru, <i>Viitorul jurnalismului. Trei (triste) posibilități</i>	251
<i>Poziția jurnalistului în relația cu trusturile media. Dezbateri moderată de Magda Cărneci și Mircea Toma</i>	255

Argument

În toamna anului 2011, când am propus ca ediția din 2012 a Simpozionului Național de Jurnalism, de la Cluj-Napoca, să dezbată problema *obiectivității în jurnalismul românesc*, nu bănuiam că tema aleasă va deveni foarte actuală, în contextul viitoarelor evenimente politice din România (am în vedere, în special, referendumul pentru demiterea Președintelui României, din iulie 2012).

“Tema aleasă de dvs. este mai actuală ca oricând”, îmi scria Doamna Rodica Palade, redactor-șef al revistei 22, la puțin timp după referendum.

Adevărul este că referendumul a polarizat în mod vizibil presa românească (scrisă, audio-vizuală și electronică). După modelul televiziunilor americane, care își exprimă față de simpatia pentru democrați (CNN) sau republicani (Fox News), și la noi se petrece același lucru. B1TV, de pildă, este net pro-Băsescu, pe când Antena 3 este net anti-Băsescu – asta pentru a da doar două exemple.

Iată și un fragment din *Codul profesional al jurnaliștilor de la România TV*, în care *obiectivitatea* (id est: “echilibru perfect” și “imparțialitate”) ocupă prima poziție. (În mod semnificativ, România TV a difuzat, la un moment dat, un clip de promovare, în care postul era “atacat” și de putere, și de opoziție, dovadă a imparțialității sale.)

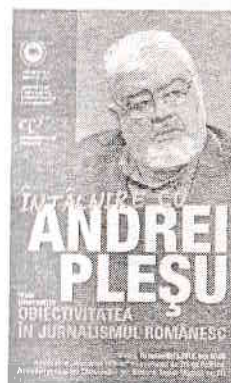
DEFINIȚIA POLITICII EDITORIALE LA RTV

La RTV ne propunem ca politica editorială să fie definită astfel:

- echilibru perfect;
- imparțialitate;
- informație verificată la sânge;
- discurs al știrilor și al dezbaterilor fără niciun fel de

Despre obiectivitate în jurnalismul românesc

Andrei Pleșu

Bună dimineța, doamnelor și domnilor!

Sunt foarte onorat de invitația pe care mi-ați făcut-o. Nu trebuia să fiu “manipulat” prin intermediari, autoritatea domnului profesor Rad ar fi fost suficientă, dar mi-a făcut plăcere să fiu influențat puțin de Adriana Săftoiu! (*râsete și aplauze*).

Sunt onorat. Sunt însă – deși n-o să mă credeți – și puțin intimidat, pentru că nu sunt un specialist în gazetărie. Scriu, uneori, la gazetă, dar cine nu scrie azi la gazetă!? Măcar pe forumuri... (*animație în sală*). E vorba, totuși, de o meserie serioasă. Mi-am dat seama de lucrul ăsta acum câțiva ani, când am văzut, într-o bibliotecă din Germania, *cinci* volume ale unui domn, Otto Groth, care se chemau *Grundlegung der Zeitungswissenschaft* (*Bazele științei jurnalismului*). Cinci volume! Față de un asemenea op, nu știu ce se poate adăuga. Dumneavoastră sunteți toți fie profesioniști, fie pe drumul spre a deveni profesioniști. Eu pot vorbi mai curând ca unul pățit, ca un consumator de presă, cu toate daunele colaterale care rezultă din acest obicei.

Al doilea lucru care mă intimidează este că – cinstit vorbind – eu nu cred în obiectivitatea presei. Ba, mai mult, nu cred că poți

¹ Domnul Andrei Pleșu face referire la faptul că, în cuvântul de prezentare, am spus că Doamna Adriana Săftoiu a fost “complice” la aducerea Domniei Sale la simpozionul de la Cluj-Napoca.

să ceri cuiva să fie obiectiv. Râdeam așară cu Doamna Săftoiu și-i spuneam că aș vrea să reduc conferința mea la declarația că *eu nu cred în obiectivitatea presei*, după care să vă mulțumesc și să vă întreb dacă aveți întrebări! (*animație în sală*). Nu cred în obiectivitate în general. Țasta-i un model care, dacă îmi dau bine seama, a început odată cu pozitivismul secolului XIX: s-a creat, atunci, un soi de *religie a obiectivității*, pe care nici științele de astăzi – științele exacte – nu o mai cultivă.

Știți foarte bine că, de la mecanica cuantică încoace, ruptura între *subiect* și *obiect* nu mai e sustenabilă. S-a observat că atunci când cineva – fie el chiar și un om de știință – privește o realitate, el o influențează prin simplul fapt că o privește. Deci nici realitatea obiectivă nu e obiectivă. Asta se vede și în jurnalism.

Nu știu dacă ați văzut un film făcut, cu mulți ani în urmă, de Andrei Ujică, despre Revoluția din 89. Autorul a montat laolaltă imagini din reportajele momentului. Și era un moment în care o femeie din Timișoara, împușcată și țipând de durere, întinsă pe un pat de spital, e vizitată de un reporter, cu o cameră de luat vederi. Ea țipă de durere, iar reporterul încearcă să o întrebe ceva. Femeia se oprește brusc din țipat și spune: „Eu acum sunt văzută și auzită în toată țara?” (*animație în sală*). Și își revine, se reculege și debitează un mic discurs, un amestec tragicomic de *Scânteia* de pe vremuri, plus un mic damf revoluționar!

Ce înseamnă asta? Înseamnă că ea nu suferea, că glonțul nu era adevărat? Nu! Dar că prezența camerei de luat vederi și prezența reporterului a modificat-o.

Oricine a stat vreodată în fața unei camere de luat vederi știe că nu mai e el însuși în acel moment. Vrea să fie mai frumos, mai deștept, mai șmecher, mai glumet... Vrea să fie altul. Noi descoperim în fața camerelor de luat vederi ce puțin simpatici ne suntem în varianta noastră obișnuită. Vrem să fim altfel, și anume extraordinari! Unii chiar reușesc, nu contează în ce direcție.

N-avem cum să fim obiectivi. Suntem un conglomerat de emoții, opțiuni, preopțiuni, prejudecăți, aspirații, frustrări. Și nu

poți să ceri unui conglomerat, unui agregat atât de pestrît, să fie obiectiv. N-ai cum. În China veche, împăratul avea obiceiul să aibă de-a dreapta și de-a stânga doi istorici: istoricul de mână stângă și istoricul de mână dreaptă. Unul trebuia să consemneze faptele așa cum se petrec ele și unul trebuia să le consemneze așa cum ar fi trebuit să se petreacă. Deci încă de atunci problema *obiectivității* avea unele dificultăți să se articuleze coerent. Se pare că noi am inventat a treia versiune: nu numai *cum se petrec* lucrurile, nu numai *cum ar fi trebuit* să se petreacă, dar și *cum vrem noi* să se petreacă! Asta e a treia formă de a ambala realitatea. În rest, care obiectivitate? Toți știm că sunt publicații de dreapta și publicații de stânga, toți știm că *Le Monde* e de stânga și *Le Figaro* e de dreapta, toți știm că *New Statesman* e de centru stânga și *Spectator* e de dreapta, nimeni nu mai pune la îndoială orientarea subiectivă a publicațiilor respective. Eu aș introduce un termen care este diferit de „obiectivitate”: *independența*. Independentul poate fi subiectiv, cu condiția să fie independent. Dacă ești și dependent, și subiectiv, atunci e grav. Dar dacă ești subiectiv, însă independent, adică îți spui părerea ta, fără să fii afiliat, atunci e în regulă. S-a vorbit – se vorbește, cred, și în cursurile de aici – și despre *transparență*, ca un substitut posibil al obiectivității, asta însemnând două lucruri:

1. Să nu te dai obiectiv, să recunoști că nu ești.
2. Să știi de unde să te iau.

Asta e una din marile mele probleme cu gazetăria românească de azi, mai ales cu televiziunea. Eu văd foarte mulți oameni care apar pe ecran, care analizează „situațiunea”, ne explică cum stau lucrurile, ne ceartă dacă n-am înțeles bine, îi ceartă și pe ăia din studio, dacă nu spun ce trebuie, dar, de foarte multe ori, sfârșesc prin a mă întreba: „Cine sunt băieții și fetele astea?” Când vii în fața unui public, trebuie să vii în numele unei isprăvi, al unei autorități câștigate. Când livrezi doar informații, nu e nevoie să fii un expert. Poți să spui „A avut loc o tornadă în Ohio”, fără să fii expert în tornade. Dar dacă dezvoltă o opinie despre tornade, mă aștept să te pricepi. Or, eu văd în fiecare seară, la televiziune, oameni care au

teorii despre tornade, fără să fi văzut vreodată măcar una singură și care, totuși, se pretind competenți. Sunt mulți despre care nu știu nimic, care de ani de zile „mă distrează” seară de seară și încă nu știu cine sunt; e drept, sunt alții despre care știu cine sunt și e mai rău! (*animație în sală*). Dar, în orice caz, sunt confiscat seară de seară de echipe de inși care dăscălesc națiunea și nu știm în numele cărei performanțe, în numele cărei isprăvi, în numele cărei competențe dovedite. M-am hotărât să nu dau niciun fel de nume, să nu fac niciun fel de aluzii la realitatea imediată, dar cu greu mă abțin să vă întreb dacă știți cumva cu ce se ocupă, de fapt, domnul Ciuvică? Știți cine e domnul Ciuvică? Știți ce meserie are? Poftim?

– *Analist politic!*

– Nu, vă rog, e *medic pediatru!* (*râsete în sală*). M-am interesat. Analisti politici suntem toți. Dar de ce imi explică de ani de zile domnul Ciuvică cum stau lucrurile? În numele a ce? Cine e domnul Ciuvică? Știu că o să spuneți: „Dar de ce nu dați un exemplu din partea cealaltă?”. Întâi, că în partea cealaltă nu găsesc inși atât de profilați și de prezenți ca el. Nu pot să compar un buldozer cu niște mici semănătoare, care bat marginile. Nu, e o diferență: prezența despre care vorbesc e mult mai masivă. Dar nu ei e problema. Am vrut să-l dau de exemplu, pentru cazul unor inși care vin și ne explică ce e dreptatea și ce e adevărul și ce este democrația, dar noi nu știm care este de fapt competența, autoritatea lor reală.

Cu asta imi îngădui să trec la o a doua problemă, după aia o să trec și la o a treia și după aia mă opresc. A doua problemă este legată de ceea ce eu constat că este un fel de *derivă a profesiunilor*. Dumneavoastră vă formați aici ca jurnaliști. Orice profesie are un contur. Și are niște standarde și are niște trepte și implică o anumită expertiză. Nu? Ca să ajungi medic sau ca să ajungi inginer chimist sau ca să ajungi altceva, trebuie să ai un parcurs. Or, cred că la ora actuală jurnalismul este meseria cea mai lipsită de contur. Vă propun să reflectați la lucrul ăsta, în timp ce vă formați

ca jurnaliști. Ce înțeleg prin asta? Înțeleg că de foarte multe ori – domnul profesor Rad mi-a făcut onoarea să mă citeze pe pagina de prezentare a programului colocviului acesta² – mă duc să dau de *jurnaliști* și dau de *militanți*; mă duc să dau de *informație* și dau de *partizanate*. Adică profesia de jurnalist în momentul ăsta glisează spre profesia de om politic. Sunt oameni care, nu știu de ce, în loc să se înscrie într-un partid și să susțină, în mod legitim, cauza partidului pentru care au optat, vin la televiziune ca *obiectivi* și fac emisiuni de *propagandă*, emisiuni de *partid*. E, din punctul meu de vedere, un mare pericol, când gazetarul alunecă spre un statut care nu mai e al gazetarului, ci este al agitatorului. Noi cunoaștem acest cuvânt încă de dinainte de 89, știm ce înseamnă un *agitator*. Întotdeauna m-a uimit cuvântul acesta. De ce e pozitiv să te agiți și să-i agiți și pe alții? Mie mi se pare un dezastru. Oamenii trebuie lăsați în pace. Trebuie liniștiți, nu trebuie agitați.

Bun, acum am vorbit de gazetarii care glisează spre politică, dar eu cred că și politicienii glisează spre gazetărie. Politicienii noștri sunt așa de prezenți pe ecrane și au criterii de manifestare așa de asemănătoare cu ale gazetarului, încât uneori nu mai faci diferența. Sunt zglobii, bătăuși, propagandistici, fac glumițe, sunt „*entertaining*”. În nicio țară n-am văzut o prezență a politicienilor mai mare ca la noi, pe ecranele de televiziune. În nicio țară, miniștrii sau parlamentarii nu stau toată ziua la televiziune... La noi, e inflație, încât la un moment dat e greu să faci deosebirea între gazetari și politicieni. Ai de a face, mai degrabă, cu un grup peștrîț de băieți (și fete, pardon!) care se simt bine împreună (*animație în sală*) și care ne împărtășesc și nouă veselia lor, ne lasă să ne uităm și noi la cât de bine se simt împreună și ce unanimitate există între opiniile lor.

²Într-adevăr, programul tipărit al celui de-al XI-lea Simpozion Național de Jurnalism, cu participare internațională, are ca motto următoarele cuvinte ale Domnului Andrei Pleșu, extrase dintr-un interviu acordat Agenției HotNews: „Unul dintre fenomenele cele mai spectaculoase și mai periculoase care s-au petrecut în lumea românească în ultimii ani este că dispar jurnaliștii, [...]. Jurnaliștii tind să fie înlocuiți de activiști de partid, de propagandiști, de agitatori. Nu mă mai pot informa din presa curentă, pentru că dau peste militanți!”

² Mugur Ciuvică (n. 7 iulie 1960, București), fost consilier prezidențial al președintelui Emil Constantinescu. Din 2005 este președintele Grupului de Investigații Politice (GIP). Apare seară de seară, la diverse televiziuni.